

Novice iz starega kraja

Primorja

Novice iz Primorja
Pri Il. Bistrici, februarja 1940. — Lastnik lesne tovarne v Koritnicah je pred dnevi kupoprodajno pogodbo sklenil s Perkanom in Francem Valenčičem iz Trnovca ter Valenčičem iz sosednjih Dragotin. Imenovani domači so odpravili veliki kompleks njiv in travnikov v Trnovcu, med železnico in strugo Reke, za površino 100.000 kv. m. Kupec bo kupljenemu zemljišču seznanil novo tovarniško poslopje, ki ga opremil z najmodernejšimi stroji za izdelovanje vseh vrst papirja.

Novice iz Primorja
Februarja 1940. — Med pomembnih vzrokov so odpravili zapore tukajšnjega doma in rezervnega oficirja I. Potočnika. Aretiranec je učiteljsko diplomu, a je bil iz tujih časa b. Se pred arretiranjem se je poročil v upanju, da bo kot poročenemu lažje službo učitelja ali pa kakor drugo primerno mesto.

Novice iz Primorja
Februarja 1940. — Pred dvema leti je bilo zgrajeno novo naselje v rudarskih delih ob Raši, ki je bilo poimenovalo za samostojno občino pod imenom Arsia. Pred letom je italijanski kralj dovolil poseben občinski grb, kateremu so poleg liktorskega orodja vključili dva lovčka, ki sta v italijanske trikotnike, srebrni rudarski kramp in železni ključ. Zadnjič smo poročali o projektu novega naselja v bližini Arzie.

Novice iz Primorja
Trstu je nastalo v zvezi z verifikacijo mineralnega olja v Aquilina in v zgradbo novega vasa, ki bo nosila ime "Antonia". Nekoliko nižje ob je nekaj let naselje Sadi, po katerem je dobila tudi občina Anhovo svoje ime.

DROBIŽ IZ PRIMORJA

— Meseca decembra je bil Stare Marij ukraden Jolani Dolencovi ročno torbico, v kateri je bilo 15 lir. Oblasti so k nam prijele in ga postavili pred sodišče. Zaradi torbice 15 lirami je bil kaznovan s 15 zapora in 6.000 lir denarne kazni. Ker pa je ravno te torbice amnestija zaradi nastopila v kraljevi hiši, mu je bila kazenska kazn. — Zaradi krajevalne kazne sta bila 20. januarja Alojz Rupnik brez stalnega prebivališča in 19-letni Emil Zerkov. Rupnik na 2 leti, Zerkov zapora in 1800 lir denarne kazni. Zerkov na 4 leta zapora in 2100 lir denarne kazni.

— Umrli so: Franc Božič, Aleksander Tružnovec 82, Ogris 40, Maksimilijan 72, Marija Batič vd. Golob 66, Justina Čok vd. Rupnik 80, Anton Štokar 75, Martin Dolenc 80, Marija Perič vd. Cotic 78, Marija Dujanič 86, Ana Cukar vd. German 73, Rudolf Bizjak 80, Anton Braz 75, Ivana Bizjak 80, Gollwitzer 51, Ivan Požar 70, Marija Prinčič por. Boškin 70, Alojzija Planjšič vd. Kobal 70, Ursula Komar vd. Koretič 70, Marija Blaznik vd. Bizjak 79, Marija Fabjan por. Razen 46, Marija Bratič 63, Evgen Rebec 70, Tereza Karnjcl vd. Planinec 70, Ursula Križman vd. Dekle 70, Marija Polak vd. Špetič 70, Franc Križmančič 54, Ivan Križmančič 57, Lovrenc Zigon 44, Marija Ribarič por. Ribarič 74, Marija Kosovel vd. Podpov 60, Marija Levce por. Ozvald 68, Marija Orel 68, Peter Bajt 54, Marija Majcen 82.

— Za novega pokrajninskega tajnika je imenovan Pulvij Gerardi na mesto dosedanjega tajnika dr. A.

kjer se ga lahko naloži, temveč v gozdu, odkoder se ga mora šele spravljati do vozne ceste. Priznati moramo, da je kmet ali zastoj delal, ali pa dal zastoj lesa.

Se na slabšem kot kmet je seveda delavec. V najboljšem slučaju napravi 240 šhtov (seveda, ako dopušča vreme) in zasluži na leto 6000—72000 dinarjev ali 500—600 din mesečno. Kako izhajajo s tem zaslužkom s svojo družino, si pač lahko vsak predstavlja. Da živi ob samem krompirju in koruznih žgancih, menda ni potrebno naglašati.

Ako pa pogledamo zaslužek prekupevalcev lesnih trgovcev, vidimo, da je njih zaslužek vsaj še enkrat toliko, če ne več pri 1 m³ lesa kot je kmet dobil za les, saj je cena rezanemu lesu v Osijeku že din 1000, tesanemu pa din 600 za 1 m³.

Vsled teh okoliščin se ne smemo več čuditi praznim gozdovom, saj posebno zadnja leta kmet vsled suše, toče itd. ni pridelal toliko, da bi bil preskrbljen z živilji ter je moral vse drago plačevati, les pa je dajal zastoj. Zato je večina kmetov zadolžena do vratu, medtem ko trgovci bogate.

Casu primerno bi bilo, da dobita kmet in delavec kot glavna faktorja dela zadostno plačilo za svoj trud, omeje naj se pa na ravno ogromni zaslužki prekupevalcev. Le na ta način bo zadostne pravice, kajti pomisliti je treba, da ne živimo samo mi, temveč je za nami nov rod. Od česa pa bo živel, ako se ne izboljšajo razmere? V. D.

Strašna beda rudarskih in plavžarskih upokojencev

Kdor zaide v kraje, kjer živijo rudarski in plavžarski upokojenci, predvsem pa staropokojenci, lahko opazi strašno bedo, v kateri se nahajajo ti nesrečneži. Pokojnine, ki jih prejema, so tako malenkostne, da bi se popolnoma nemogoče, da bi se s temi sredstvi mogli preživljati. Tako n. pr. dobiva neka ženska, ki je bila zaposlena pri rudniku 26 let, leta 1923 pa upokojena, mesečno din 6 pokojnine in din 150 doklade, torej skupaj din 156. Od tega zneska mora plačati za borno podstrešno sobo din 80 najemnine. Ker je za vsako delo nesposobna, ji ostane za preživljanje din 76 na mesec. Vdova upokojenka pa dobiva še manj, t. j. din 116 pokojnine in doklade mesečno. — V slučaju, da živa še oba zakonca, dobi mož od din 156 do 160, žena pa din 112,50, torej skupaj 272,50. V tem primeru jim ostane, če odštejemo din 80 do 100 najemnine, okrog 72 din vsak mesec za življenjske potrebščine, kurjavo itd. Takšne so pokojnine staropokojencev. Položaj novopokojencev pa tudi ni mnogo boljši. Rudarji, ki so bili upokojeni predčasno oz. z nizkim številom zavarovalnih let, dobivajo mesečno od din 216 do 400 pokojnine, ne prejema pa draginskih doklad za ženo oz. rodbinske člane. Z ozirom na današnje draginje ne morejo ahaleti niti oni upokojenci, ki prejema najvišjo pokojnino, ki znaša din 637,50, v kakšnih razmerah pa se nahajajo staropokojenci in oni, ki prejema najnižjo pokojnino, pa si lahko mislimo, če primerjamo gornje številke s tržnimi cenami in izdatki za druge potrebščine.

Ali ste naročeni na dnevnik "Prosveta"? Podpirajte svoj list!

Življenjska tragedija pisatelja Strindberga

Slavni pisatelj Strindberg velja po krivici za sovražnika ženskega spola

Spomladi 1900 je spoznala mlada 19-letna igralka Harriet Bosse slavnega pisatelja Avgusta Strindberga. Bila je takrat angažirana v gledališču Dramatiska, kjer so ji dali glavno vlogo v Strindbergovem delu "V Damsk". Pisatelj in igralka sta se videla vsaki dan pri vajah, šestokrat pa je pisatelj povabil mlado igralko na svoj dom, kjer sta se razgovarjala o vlogi. Igralka je bila vsa navdušena nad pesnikom, ki je bil trideset let starejši, in ki so ga smatrali za sovražnika ženskega spola.

Njuni pomenki pa se niso sukali samo okoli gledaliških vprašanj. Bili so trenutki, ko je začel Strindberg razkrivati svoja čustvovanja ter tožiti nad življenjem, v katerem je toliko pretrpel. Pripovedoval ji je o svoji težnji za srečo, ki bi ga spravila s človeštvom, predvsem z ženskami. Po nekem takšnem izlivu svojih čustev ji je Strindberg iznenada položil roke na ramena, se ji zazrl globoko v oči ter jo naravnost vprašal: "Gospodična Bosse, ali bi hotela imeti z mano otroka?" Mlada igralka, ki je bila docela vznemirjena, je pokimala. Se isti dan je javil Strindberg njuno zaroko.

Poročila sta se maja 1901. Strindberg je bil star takrat 50 let. Leto kasneje se jima je rodila Ana Marija Strindberg. Pisatelj in igralka sta se imela rada iz vsega srca. Vendar pa sta se 1. 1903 ločila. Gospa Bosse je zapislala o tem:

"Strindberg ni bil sovražnik žensk v pravem pomenu besede. Ni sovražil žensk, kakor so hoteli prikazati njegovi življenjski pisatelji. Nasprotno, on je bil prepiran, da žena spada v dom in da se mora posvetiti izključno domačemu ognjišču."

Ali gospa Bosse se nikakor ni hotela odreči umetniški karieri. Veliko število Strindbergovih pisem pred poroko in po poroki pričča o globoki ljubezni in spoštovanju do njegove žene. Ali on je želel, da ptica nikoli ne zapusti kletke...

To varuštvo, ki je bilo polno ljubezni — razlog zanj bo ležal najbrže v precejšnji starostni razliki med obema — je rodilo najprej različne misli, kasneje pa prineslo v hišo prepire, ki so postali neznojni in ki so končno raztrgali zakonsko harmonijo. Malo Ana Marijo je dobila mati, pisatelj in igralka sta se razšla v globokem prijateljstvu. Oba ločena sta ohranila stike, ko je pa kateri od njiju zapustil Stockholm, sta si pisarila pisma, polna ljubezni. Strindberg se je ganljivo brljal za svojo ženo in za otroke. Prosil je in zahteval, da nobene želje ne odrečejo mami Ani Mariji.

Strindberg se je bal hudih duhov in temnih sil. V nekem pismu, ki ga je pisal ženi po ločitvi, pravi:

"Ti veš prav tako dobro kakor jaz, da preganja neka zloba in sovražnik najine sreče Tebe, ter dela vse mogoče, da bi razrušil najino harmonijo. Ogiblji se ga, vendar se ne boj, kajti jaz vedno bdim nad Tabo. Ta zloba te preganja iz čistega veselja do

William Green (levo), predsednik ADF, in Matthew Woll, podpredsednik ADF.

sovrašstva. Ti ga ne poznaš ter ne veš, v kakšni obliki se ti približuje. On bi mogel oblatiti tudi Tvojo čast. Videl sem ga v anu. Nič človeškega nima ta zloba na sebi. Strašna je. Ogiblji se ga!"

Tak, kakršen je bil, da je mučil vedno sebe in druge, je pisal ženi:

"Nočem Te vznemirjati, vendar si ne morem kaj, da Ti ne bi povedal, da sem zadnja dva, tri dni bral vesti o ugrabljenju otrok. Za božjo voljo Te prosim, pazi na najino malo Ano Marijo! Zadnji čas sem na ulici srečal tudi ciganske muzikante, ki so na vogalih ulic cvlili s svojimi goslimi. Mogoče oni ugrabljajo otroke... To sem Ti moral povedati."

Od 1905 se način pisanja spremenil. — Strindberg se počuti vključ vsem svojim uspehom v širokem svetu vse bolj nesrečne. Se vedno je zaljubljen v Harrieto Bossejevo. Hotel je, da bi znova živila skupaj, vendar je bila mlada žena razboritejša od njega, predobro je poznala slabosti in značaj velikega pisatelja. Njena odklonitev je Strindberga težko prizadela, da je osamljen in zapuščen ter s svojimi slabimi živci začel razmišljati o samomoru. Oktobra 1905 ji je pisal:

"Tako se mi zdi, da me neka višja sila tira v to, da bi končal z življenjem s celotnim življenjem. Tako se mi zdi, kakor da bi na svetu izpolnil neko temeljno nalogo. Boril sem se, da bi se dvignil, a zdaj sem se začel pogrezgati..."

Njegovo patetično pismo končuje: "Žena, otrok, dom — tri najvišje stvari — so zame za vedno pokopane!"

Pol leta kasneje vzklika v pismu, preplopl nepoprijateljnosti: "Ljubljena, nikakor ne morem prenesti tega, če pomislim na to, da lahko vsakrati teaterski agent po Švedski in Norveški goja mojega otroka, a jaz ga ne morem. Na Tvojih turnejah more vsakdo slišati Tvoj glas, samo jaz ne. Edino, kar mi pomaga prenašati bolečino, je misel, da bi bila Ti nesrečna, če bi živila pod isto streho. Vendar me pa teži, da si morala trpeti pri meni. Tega nisem zakrivil jaz, ampak je zakrivila nemožnost, da bi si mogla dva človeka medsebojno izpopolnjevati življenje."

Leta 1908 se je gospa Bosse poročila drugič. Strindberg, ta "sovražnik ženskega spola", je takrat premostil najtežjo bolelo svojo življenja. Ni se mogel pomiriti, ker je bila Harriet posej zanj za vedno izgubljena. Pisma, ki jih je ob tej priliki pisal, so ena sama tožba, en sam velik demanti vsem onim, ki ne vidijo drugega v njem, kakor sovražnika vsega, kar je žensko. V enem izmed teh pisem piše:

"Oh, koliko rajše bi videl, da si mrtva in da lahko za Tabo tugujem, s Tvojo nesmrtno podobo v srcu, kakor pa to, da se znova moriš! Sedem let bo, kar sva se vzela. Moja žena! Moja zaročenka! Ti ne moreš in ne boš raztrgala vezi, ki naju vežejo! Ali bi Ti sploh mogla kaj takega napraviti? Jaz nikoli!"

V nekem drugem pismu: "Misel na Tvojo novo možnost mi je odvratna in neznojna. Eden izmed naju bo plačal to s svojim življenjem. Z razdostjo doprinesam sebe za žrtve. To je edino, kar mi preostaja. Toliko lažje, da si vsaj Ti ne boš ničesar očitala. Docela me! Zaradi mene si docela svobodna."

Ta bolesta priznanja niso bila prazna besede. Strindberg je strahovito trpel zaradi ponov-

Najslavnejše poglavje iz slovenske zgodovine

Radivoj Rehar

V času, ko je narodna romantika šla z največjim zaletom na delo, da bi se na novo prestudirala preteklost in bi se v njej dvignila na površje vsa slavna in junška dejanja posameznih narodov, so se lotili tudi naši predhoditelji studiranja slovenske narodne zgodovine. Toda odkriti niso mogli nobenih tako "velikih dejanj", da bi jih lahko postavili ravnopravno ob stran dejanjem tistih narodov, ki so z velikimi vojnimi pohodi osvajali tuje dežele in tuja ljudstva, gradili mogočne države in dajali zgodovinskemu razvoju Evrope svojo lastno smer. Skromna odkritja so dala komaj nekaj snovi dr. Francetu Prešernu za njegov "Krst pri Savici", pa še v to je moral vplesti več fantazije kakor znanstveno ugotovljenih faktov. O stari slovenski državnosti so se ohranili komaj rahli sledovi iz prvih časov po naselitvi, ko so naši davni predniki ustanovili kneževino Karantanijo in pozneje za kratko dobo še Panonijo. Vsa poznejša stoletja so bila izpolnjena s tlačanjem tujcem, in le kdaj pa kdaj s kakim verskim ali kmetskim puntom, ki se je vselej končal s porazom.

Tako smo bili Slovenci uvrščeni med "nezgodovinske narode", katerim so po tedanjih načelih odrekli vsako pravico do reklamiranja politične samostojnosti in državnosti. Tudi sami smo morali sklicevati le na prirodno narodno pravo, na pravo demokratične enakopravnosti in enakopravnosti etničnih skupin. Da je odkrivanje slavni slovenskih dejanj v zgodovini srednjega veka izpadlo tako klavirno, pa ni bila kriva naša zgodovina, ampak so bili krivi raziskovalci te zgodovine, ker so po tujih vzorih posvečali pažnjo in priznanje samo vojaškim činom, kakor da bi se zgodovina narodov sestajala samo iz vojskovanja in kakor da bi se vrednost te zgodovine ocenjevala samo po tem, koliko vojn je posamezni narod vodil, koliko svojih nasprotnikov je pobil in koliko njihovih dežel ali dobrin si je pripral.

Naravnost čuditi se moramo, da ti raziskovalci niso pravilno opazili in ocenili tistega poglavja iz srednjeveške slovenske zgodovine, ki je edinstveno v vsem tedanjem času in v vsem tedanjem svetu in se zato s takim ne more ponašati noben drug narod, niti ne največji in vojaško "najslavnejši". In vendar bi bili prav s tem ponosno stopiti pred vso slavno kulturno Evropo!

Poglavje je stara srednjeveška slovenska demokracija, ki se je izražala v vsem upravnem ustroju naših pradedov, najvišje pa v avobodni volitvi in ustoličevanju vojvod na Gospo-svetem polju na Koroskem. Odkar je diktatura klik ali despotija avtokratov zatrla v starem veku prve grške in rimske demokracije, je bila slovenska karantanska demokracija prvi tak nov pojav v Evropi in v te-

ne možitve svoje žene. Takrat je začelo njegovo telesno in duševno propadanje, kakor da bi bil načel koren njegovih življenjskih moči. Po tej možitvi je živel samo še dve leti, dve leti, v katerih ga je mučila in razjedala globoka smrtna ljubezen do Harriete.

danji dobi ter v vsem srednjem veku tudi edini, kajti poznejša plemiška angleška in poljska demokracija še daleč ni bila tako široka in še manj ljudska, kakor je bila omenjena naša. Ta demokracija je slonela na samem ljudstvu, na slovenskem kmetu, ki je bil tedaj in še stoletja in stoletja pozneje edini tvorec naroda. Slovenski narod v tisti dobi vesplošnega fevdalizma ni poznal "nižjih" in "višjih" kast, po njegovem pravem čutu oblast ni izhajala niti iz rojstva niti iz višje milosti, ampak edino in izključno iz same volje naroda. Le narod sam je lahko določal, kdo in kako naj mu stoji na čelu in po kakšnih smernicah naj izvršuje to poverjeno mu častno nalogo.

O prvih začetkih volitve in ustoličevanju vojvod sicer nimamo zanesljivih zgodovinskih poročil, toda vsa dosedanja preučevanja zgodovine so ugotovila, da je izvirala ta ustanova prav gotovo iz najstarejših časov, nedvomno torej vsaj že iz dobe preselitve. Ves obred ustoličevanja na Gospo-svetem polju, dat so se nam ohranili opisi o njem iz poznejše dobe, ko je že izgubljen svoj prvotni smisel in pomen, nam vendarle izpričuje, da je bil kmet, torej zastopnik resničnega širokega ljudstva tisti, iz katerega rok je vladar prejel oblast nad narodom in deželo. Ta vladar je pa moral prisesti tudi temu kmetu in njegovemu ljudstvu, da bo spoštoval njegove povelje in običaje, ki so bili v kmetovih besedah vsaj v glavnem točno določeni. To je bila stara slovenska demokratična ustava, sicer ne napisana, zato pa tembolj v tradiciji zasidrana in ljubosumno čuvana s budnostjo vsakega naroda. Izvoljeni slovenski vladar je moral torej ob ustoličenju prisesti kmetu pred postavnimi zastopniki vsega naroda na njegovo demokratično ustavo. Ako je prisago prekršil, je imel narod pravico, klicati ga na odgovor, v prejšnjih časih pa gotovo tudi odstaviti.

Iz vsega tega izhaja, da smo bili Slovenci v ranem srednjem veku edini narod v Evropi z demokracijo, ki je slonela na temeljno istih načelih, kot jih je mnogim našim tisolet pozneje postavila na svoj čit francoska revolucija in z ustavo ter prisego na ustavo, kakršno je uveljavila šele demokratična ljudska vlada naša najnovejša doba. Ta demokracija je pozvala še tedaj avobodo, enakost in bratstvo, neznano ji je bilo tlačanstvo in suženjstvo ter ločevanje ljudi na "vladajoče" in "vkladane". Prav tako je poznala tudi že nedotakljivost lastnine, čeprav v okviru zadruge, ki so pomenile najidealnejše ureditve vseh socialnih vprašanj ter so se same po sebi izključevale izkoriščanje posameznikov na korist drugih ter zagotavljale pravično oskrbo bolnih, onemoglih in ostarelih.

To poglavje iz naše slovenske zgodovine odtehta prav gotovo vso "slavo" zmagovitih osvajalnih pohodov drugih "zgodovinskih" narodov, s katerimi niso dosegli drugega, kakor to, da so z mnogo več ko tisolet let zavrli svobodni naravni kulturni, gospodarski in socialni razvoj evropskega človeštva, ki bi bilo, ako bi se bilo razvijalo po načelih stare helenske in rimske kulture ter po vzorih srednjeveške slovenske ljudske demokracije, danes nedvomno že daleč, daleč naprej. Zato se moramo zares čuditi, da Slovenci nismo znali uveljaviti v svetu te svoje slavne demokratične preteklosti, o kateri bi morale govoriti vse evropske zgodovinske knjige, ako bi hotele biti točne in pravilne. Se bolj čudno pa je, da se je niti sami nismo znali nikoli zavedati. V tej zavesti bi pa bili mogli najti že davno svoj tradicionalni politični ideal: ideal popolne, resnično ljudske demokracije, sloneče direktno na volji naroda. V tej zavesti nam potem moderna demokracija ne bi bila importiran artikel, kakor nam je žal bila, ampak nekaj pravičnega, praslavenskega. Ako smo pa to zamudili v preteklosti, poskrbimo vsaj v bodočnosti, da se vrnemo tudi po vsem svojem mišljenju k svoji pratradičiji! Biti Slovenec mora pomeniti biti demokrat! — Iz Večernika.

Najzanesljivejše dnevne slovenske vesti so v dnevniku "Prosveta". Ali jih čitate vsak dan?

Slika kaže naval brezposelnih na uposlevalnico Brewster Aircraft Co. v Newarku, N. J., ko je družba naznanila, da potrebuje nekaj sto delavcev.

